

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1076746/2

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אליעזר איגרא, הרב א' אהרן כץ, הרב שלמה שפירא

המערערת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד חגית הלוי)

נגד

המשיב: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד גלעד בניאל)

הנדון: חובת אב השותף בדירה במדור ילדיו למרות הכנסותיו השוטפות הדלות ויישומה

החלטה

א. רקע

לפני בית הדין מונחות בקשותיהם של הצדדים למתן הוראות והבהרות.

בית הדין טרח רבות וארוכות במשאזמתן עם הצדדים כדי להגיע לפשרות והסכמות בצורה שתרגיע את הסכסוך בין הצדדים ותאפשר לכל אחד מהם להמשיך את דרכו בנסיבות תיק זה.

המקרה שלפנינו הוא מקרה קשה שבו האיש – האב המשיך בחייו ואינו מגלה למעשה מחויבות לילדיו, ומאידך גיסא האישה – האם מטופלת בשלושת הילדים, שהקטן שבהם נכה בעל מוגבלות קשה, ובפועל היא הנצרכת להתמודד עם הילדים בין שתרצה ובין שלא. לפיכך בית דינו מחויב לפתרון הסכסוך באופן מיטבי באופן שלא תקופח זכותם של הצדדים.

בית הדין בהחלטתו מיום כ"ב באלול תשע"ט קבע:

בסופו של משאזמתן נקבע הסכום על סך 700,000 ש"ח, ובית הדין מורה לבאי כוח הצדדים לנסח הסכם בהתאם למה שהוסכם ולהביאו תוך שבועיים לאישור בית הדין.

סכום זה נקבע על פי הצעה שהציע צד האישה לאיש במסגרת המשאזמתן שנערך ביניהם מחוץ לכותלי בית הדין ולפני קיומו של הדיון שנערך בפנינו.

לצערנו הצדדים ממשיכים להתכתש ביניהם ומנסים לשנות הסכמה זו. בית הדין העדיף ומעדיף להגיע לפתרון בהסכמה ולא בפסק דין, אלא שכאמור, לצערנו, כל אחד מהצדדים מחזיק בעמדתו ומתעלם מהמצב המורכב שנוצר אחרי הגירושין בנסיבות סכסוך זה – מצב מורכב שעדיף שייפתר בפשרה ובהסכמה ולא בפסיקה.

ייתכן שהחלומות שטווה כל אחד מהצדדים בראשו מונעים ממנו את הסרת המחסום הרגשי לפתרון המצב, והאב – אולי מתוך תקווה שהתנהלותו של בית הדין האזורי תביא לשינוי החלטתנו או לכל הפחות תאפשר לו הישגים ממוניים ותפטור אותו מחובותיו, בעיקר בגין חוסר יכולתו לקיים חיובי אב לילדיו. משכך גם אחרי מתן ההבהרות דלהלן, שרובן נאמרו ונרמזו לצדדים בעת הדיון, ימשיך בית הדין וינסה להגיע להסכמות לפני שיוצרך לתת את הכרעתו בפסק

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דין. לשם כך יוזמנו שני הצדדים למשאזמתן נוסף בפני הרב אהרן כץ, אחד מחברי ההרכב החתום מטה.

עם זאת עוד לפני המשך המשאזמתן חובתנו להבהיר את עמדתנו בשאלות המונחות לפתחם של הצדדים והמצריכות הכרעה.

ב. זכויות האישה בדירת הצדדים ומועד תחולתן

נפתח תחילה בהבהרת החיובים החלים אחרי מתן פסק דינו, בפרט אחרי הכרעתו (או אולי חוסר הכרעתו) של בית הדין האזורי במזונות ומדור הילדים.

הצדדים התגרשו ולהם שלושה ילדים משותפים. הבן הצעיר סובל מנכות קשה. עקב נכותו קנו הצדדים דירה בקומה ראשונה, דירה שהותאמה לצרכים הייחודיים של הבן. עם הגירושין נשארה האם לגור בדירה זו, האם היא הנושאת בפועל בעול גידול הילדים בכלל והבן הנכה בפרט, האב מתגורר ברחוק ממקום מגורי האם. והסדרי השהות שלו עם הילדים מועטים (אם הם מתקיימים).

בית דינו דן בערעורה של האישה על קביעת בית הדין האזורי בנוגע לזכויות הצדדים בדירה. בית דינו קבע שהדירה תחלק בין הצדדים. הדברים נקבעו בפסק דינו המנומק, ולמרות חוסר הנחת של בית הדין האזורי מפסק דינו, על פי הדין פסק דינו הוא הקובע. מכיוון שבית הדין האזורי בהחלטתו האחרונה הסתפק לגבי מועד חלוקת פסק הדין (לדעתנו: דבר שאין מקום להסתפק בו), נבהיר שהמועד לחלוקת פסק הדין הוא יום הגירושין. טעמו של דבר הוא שמאחר שבמועד הגירושין אמורים הצדדים להתחלק בדברים המשותפים, לפיכך אף במקום שנקבע שהצדדים יתגרשו מיידית וענייני הרכוש ידונו לאחר מכן. ההכרעה בענייני הרכוש מגלה על זכויות כל צד מן הצדדים למפרע, במועד שבו היו הדברים אמורים להתחלק (שהרי לדעת פוסקים רבים אין לסדר גט לפני ההכרעה בעניינים אלו, ולכלול עלמא הכרעה מקדמית עדיפה, אלא שלפעמים ההכרח לא יגונה ונצרך סידור הגט לפני הכרעה בשאר הנושאים, כנידון שבפנינו).

משכך פסק דינו של בית הדין מברר את הזכויות ואינו יוצר זכויות מעתה ואילך. וזהו שורש החילוק בין 'ממון' ל'קנס' ועיין גיליון הש"ס לרבי עקיבא איגר (מכות ה, א). ולפיכך – לא שנא פסק דינו של בית הדין האזורי ולא שנא פסק דינו של בית דינו בערעור – פסק הדין מברר מה הם יחסי הממון והבעלות שחלו בין הצדדים בעת הגירושין. לאור האמור, למה שכתבנו בפסק דינו שלאישה זכויות במחצית הדירה, בין שכך הדבר מחמת פיצויים ובין שכך הוא מחמת כוונת השיתוף, הזכויות חלו בעת הגירושין. משכך האישה מתגוררת בחלקה בדירה מעת הגירושין ואין היא חייבת לשלם מאומה כדמי שימוש לאיש בגין מגוריה בדירה שהרי היא מתגוררת בחלקה בדירה ולא בחלקו.

ג. זכויות האיש בדירת הצדדים וחובותיו במדור ילדיו

עם זאת ודאי שמחצית הדירה שייכת לאיש וזכותו בין על פי דין ובין על פי חוק לדרוש גוד או איגוד' ופירוק השיתוף. כן צריך לנהוג משורת הדין, והדבר צריך להיעשות בהקדם האפשרי, ומעיקר הדין אין ביכולת האישה למנוע מהאיש את קבלת מזונו.

אומנם הדירה שימשה ומשמשת בפועל גם למגורי הילדים. והנה על פי דין תורה האב חייב במדור ומזונות הילדים בין שחיובו מעיקר הדין ומכוח תקנות חז"ל ובין שהוא הכוח תקנות הרבנות הראשית, האם אינה חייבת לספק את צורכיהם על פי דין. עם זאת בתנאים מסוימים האם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

חייבת בדבר מדין צדקה. אך גם במקום שהחיוב מדין צדקה חיובו של האב קודם לחיובה של האם, ואין כאן מקום להאריך.

חיובו של האב במדור יכול להתבצע באמצעות מתן מדור בעין, וזוהי הדרך העדיפה, בצורה זו האב מספק מדור ילדיו בעת שההורים מתגוררים ביחד. אומנם לאחר הגירושין, שאין אפשרות לצדדים להתגורר יחד, סיפוק המדור נעשה באחד משני פנים: או במתן מדור בעין תוך מתן אפשרות לאם ולילדים לגור בדירה המשותפת, או – נוכח זכותו של האב לדרוש פירוק השיתוף – במילוי חובתו לילדים בתשלום דמי מדור.

ומעתה נהדר לנידון דידן:

מכיוון שהילדים המשיכו להתגורר בדירה אחרי הגירושין, מדור שהיה נצרך לשלושתם ובעיקר לבן הקטן הזקוק לתנאים מיוחדים. לפיכך במגורים אלו קיים האב את חובתו ההלכתית והמשפטית לספק מדור לילדיו – חובה המוטלת עליו ולא על האם, וכן הוא מנהג בתי הדין לחייב האב במדור הילדים ככהאי גוונא. ואין מקום לקביעה שקבע בית הדין האזורי שהאם מחויבת במדור הילדים ולכן עליה לשלם דמי שימוש לאב בגין מדור הילדים בדירה.

ולפיכך האם פטורה מתשלום כלשהו בגין השימוש בדירה ממועד הגירושין עד עתה, שהרי היא מתגוררת בחלקה והילדים מתגוררים בחלקו של האב, שכן על אף מצבו הכלכלי הקשה של האב, שלא מאפשר לו לשלם כסף, יש בעובדה שיש בידו מחצית דירה כדי לקבוע את חיובו במדור הילדים ולספק חיוב זה בעין.

ד. תוצאת האמור: אי פינוי האם והילדים מהדירה ללא מדור חילופי

מסיבה זו, בית הדין אינו יכול להורות על פינוי האם והילדים מהדירה כל עוד לא נקבע ולא הובטח מדורם, שהרי כאמור האב הוא בעל רכוש – חלקו בדירה – וחובתו לילדיו תשתלם בין מממון השייך לו ובין מממון שהוא מרוויח. ולפיכך לא ברורה התנהלות בית הדין האזורי שנמנע לקבוע דמי מדור אחרי פינוי הדירה כדרישת האב – דמי מדור הנצרך לבן הקטן בגין צרכיו, אך בכל אופן אי אפשר לומר לאם "עזבי את המדור שמספק האב בעין" ללא הבטחת חלופה ממונית ראויה.

נוסיף ונאמר: האיש המשיך בחייו נשא אישה והוליד בן, וכן ראוי. לעומתו האישה שאומנם נשארה בדירה מגדלת בגפה את שלושת הילדים, כשכאמור אחד מהם בעל נכות קשה – דבר המצריך מאמצי גוף ונפש רבים, אך עדיין לא הצליחה לבנות בית חדש. כפי שנמסר לנו האישה הייתה אמורה להינשא אך נישואיה נדחו, בין השאר בגין העול המוטל עליה (לבדה) לגידול הילדים. האישה עובדת לפרנסתה, וכן ראוי, אך אין בעובדה שהאם עובדת בשתי משרות (שלדברי האב הפכו אותה לאישה "עשירה") – עיסוק לפרנסתה וגידול הילדים כדי לפטור את האב מחיוביו. אך כמו כן ודאי שאין בעובדה שהאם פוטרה מעבודתה (לטענתה) כדי להטיל על האב חיובים שאין הוא חייב בהם.

ה. חיובי האב במזונות ילדיו – עקרונות והשלכותיהם

מעשה נבחר את חיובי האב לילדיו ככלל ובמקרה שבפנינו בפרט:

כאמור לעיל החיוב הראשוני במזונות ובמדור הוא חיובו של האב, שיעור החיוב תלוי ביכולתו הכלכלית, בין מיכולת הבאה מהשתכרות בין מיכולת הבאה מרכוש. לפיכך אף אב שאינו יכול להשתכר, אך הוא בעל ממון, אין מקום לפוטרו מחובותיו. עם זאת אחרי מיצוי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יכולות האב, יש מקום לחייב את האם מדיני צדקה (שנקבעו בשולחן ערוך יורה דעה, ולא מדיני המזונות שבאבן העזר, ואין כאן מקום להאריך).

חיובו של האב בעיקר מזונות ילדים אינו מתבטל, אם יש לבן רכוש או הכנסות ממקום אחר כדאיתא בשולחן ערוך (אבן העזר סימן עא סעיף א), אך התם מיירי במזונות עד גיל שש אך מגיל שש ומעלה פטור ביש לו – עיין שם בב"ח ובבית שמואל ובשאר מפרשי השולחן ערוך, ויש לדון בזה ממה ששינונו במתחייב לזון את בת אשתו שלא פקע החיוב אף שיש לה מי שיפרנסנה (ועיין כתובות קא, ב ובתוספות שם), ויש לחלק בין מתחייב לזון בת אשתו למחויב מצד התקנה, ואין כאן מקומו. אך במה דברים אמורים? ביש לבן נכסים ויכול להתפרנס מהם, אך אם ניתן לו כסף לצרכים אחרים – אין זה מוגדר 'יש לו במה לזון'.

והנה בנידון דידן גם האב וגם הבן מקבלים קצבת נכות. קצבת הנכות של האב היא לצורך פרנסתו ונוספת עליה קצבת תלויים שניתנת על פי חוק לשני ילדיו הגדולים. לעומת זאת קצבת הנכות הניתנת לבן היא בשל נכותו הקשה ובשל צרכים אחרים הנובעים ממצבו. קצבה זו ניתנת על ידי גורמי הרווחה לצרכיו, אחרי שהדברים עברו בוועדה שקבעה שמדינת ישראל תממן הצרכים היתרים הנובעים ממצבו, אין קצבה זו פוגעת בזכותו לקצבת ילדים ואין היא מפקיעה את החבות ההורית למזונותיו. משכך על האם להשתמש בקצבה זו לצרכיו ואין היא רשאית להשתמש בה לצרכיה או לצרכי הילדים האחרים. ומעתה הדר חיובא לדוכתיה והאב חייב במזונות ומדור הבן הקטן כפי שהוא חייב לבניו הגדולים. לפיכך לא ברור לנו מדוע פטר בית הדין את האב ממזונות בן זה, שהרי גם קצבת התלויים שמשלמת מדינת ישראל היא בעבור שני הילדים הגדולים ולא עבור הבן השלישי הנכה. לפיכך עקרונית האב חייב במזונות הבן הקטן, אך שיעור החיוב צריך להיקבע בהתאם ליכולת. ועל כל פנים אין לשום את קצבת הבן עם הכנסות האם.

1.

במקרה שלפנינו קבע בית הדין האזורי שהאב יוסיף 570 ש"ח כהשלמה למזונות התלויים. אין ספק שסכום זה הוא מזערי, עם זאת בנסיבות התיק שבהן ברור לנו שלאב שלפנינו אין אפשרות להשתכר – וכנראה גם לא תהיה בעתיד – אפשר לומר שאין לחייבו במזונות הילדים מעבר למה שנפסק.

עם זאת משורת הדין חובת האב לשלם גם את מזונות ומדור הבן הקטן. כמו כן אין ספק שמשורת הדין על האב לשלם גם את מדור ילדיו מעבר לתשלום מזונותיהם. עם זאת מסתבר שלא יוכל לשלם דמי מדור מקצבתו, ולכאורה אחרי מכירת הדירה יצאו הבנים קירחים מכאן ומכאן שהרי מדור בעין לא יהיה, וכמו כן לא יהיה ניתן לגבות דמי מדור מהאב.

אך באמת האב הוא הבעלים של מחצית הדירה, ואם כן לכשתימכר אין מקום לומר שאין לו מאין לשלם מדור ומזונות, שהרי הסכום שיהיה בידו יהיה סכום לא מבוטל וחובת האב לילדיו יכולה וצריכה להיגבות מרכושו, ובפרט שלאב מגיעים סכומי כסף נוספים מהאם (הנובעים מפסקי הדין שניתנו). דא עקא, מי יתקע כף לידנו שנוכל לגבות חיובי האב מדמים אלו שהרי ביכולתו להבריחם? (כמו כן שוויה של הדירה שנוי במחלוקת בין הצדדים – דבר המצריך אותנו למצוא את דרך המלך להערכת שוויה, אין אנו יכולים לקבל את טענת האב שהוא מוכן לקנות הדירה במחיר שנקב, שהרי לטענתו אין בידו אמצעים כלל, ומאידך גיסא חובתנו למצות דרך לשום את שווי הדירה הנמצאת בפרויקט שמכירת הדירה בו תלויה בהסכמת ועדת קבלה).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מעתה ניצבת בפנינו בעיה שחובה עלינו למצוא את הדרך לפתרונה: מצד אחד האב מקיים חובתו למדור ילדיו בהעמדת מדור בעין; מאידך גיסא זכותו של האב לדרוש פירוק שיתוף ולדרוש "תנו לי את רכושי". במצב דברים זה שטענות שני הצדדים נכונות יש לשקול הדרך להבטחת מדור ולחילופין היוון דמי המדור כדרישת האם. לפיכך חובת בית הדין וחובת הצדדים למצוא דרך המלך לפתרון בעיה זו.

מסקנה ומתן הוראות

א. לאור האמור בית הדין מבהיר שבינתיים יש להמשיך במאמצי הפישור שייערכו באמצעות הרב כץ. עם זאת אם לא יגיעו הצדדים להסכמה, בית הדין יוציא את פסק דינו עם אפשרות של פסיקת פשרה בהתאם לכללים שהבהרנו.

ב. ההחלטה מותרת לפרסום לאחר השמטת פרטי הזיהוי של הצדדים.

ניתן ביום כ"ח בתשרי התש"ף (27.10.2019).

הרב שלמה שפירא

הרב א' אהרן כץ

הרב אליעזר איגרא

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה